

dužni prihvatiti prema načelu »prava i obveza«. Ipak, priznaje danski ministar rada, danski je model podložan fluktuacijama i relativno je skup, jer su izdaci za socijalne usluge i politiku tržišta rada dosta visoki, a postoji opasnost da visoka socijalna davanja negativno djeluju na radnu motivaciju.

Kao i sve druge zemlje, Danska je dugoročno izložena globalizaciji, turbulencijama na međunarodnom tržištu rada, stvaranju »društva znanja«, demografskim promjenama i pogoršanju koeficijenta ovisnosti aktivne i uzdržavane radne snage. Na kratki rok, postavlja se pitanje: kako s visokim javnim troškovima razviti model »socijalnog društva« umjesto »socijalne države«? U tom smislu Danci pokušavaju iskoristiti pozitivne strane globalizacije. Njihova zemlja ima povoljnu startnu poziciju, koja se prije svega ogleda u najvećoj stopi zaposlenosti u Zapadnoj Europi (zaposleno je 70% stanovnika radnog kontingenta) u kojoj u velikoj mjeri sudjeluju žene i stariji ljudi. Ipak, i Dancima su problem neke ranjive skupine koje su izložene većim rizicima gubitka posla, kao što su stariji i nekvalificirani radnici. U prilagodbi globalizaciji osobitu pažnju treba obratiti obrazovanju i stručnoj adaptaciji populacije, jer se tako osigurava međunarodna kompetitivnost poduzeća. Zato su u Danskoj razvili obrazovne strategije kojima je cilj poboljšati osnovno i srednje obrazovanje.

Spomenimo da je danska vlada formirala nezavisno *Povjerenstvo socijalne dobrobiti (Welfare Commission)* kojemu je zadatak pripremiti izvještaj o dugoročnim posljedicama demografskih kretanja i izazovima s kojima će se dansko društvo susresti. Zadatak je Povjerenstva predlagati solucije za probleme u području socijalne sigurnosti. Rasprave o »socijalnom društvu« u Danskoj pokazale su da ova zemlja ne želi slabiti sustav socijalne sigurnosti, nego da traži mogućnosti da »socijalno društvo« održi na dugi rok u uvjetima koji će, zbog

pogoršane demografske strukture, biti nepovoljniji od današnjih. U prosincu prošle godine Povjerenstvo je predložilo svoje preporuke, a danska će vlada uskoro početi raspravu o dugoročnim solucijama.

Iz svih rasprava koje su se čule na Forumu može se zaključiti da svaka država, a unutar nje socijalni partneri, treba definirati svoju poziciju te tražiti konsenzus u pogledu atipičnih oblika rada, naknada za nezaposlenost te drugih mjera kojima je cilj povećati zapošljivost radnika i dugoročno održati socijalnu koheziju. Europske organizacije, posebno Vijeće Europe, koje se bavi zaštitom i unapređenjem ljudskih prava, mogu pomoći u traženju novog modela društva koje će istovremeno biti dinamično i solidarno.

Vlado Puljiz

OKRUGLI STOL: NEZAPOSLENOST MLADIH I PROBLEM NJIHOVE ZAPOŠLJIVOSTI

Zagreb, 24. studenog 2005.

Ekonomski institut Zagreb započeo je s organizacijom javnih okruglih stolova, pa je krajem studenog organizirao prvi, u nizu planiranih, na temu problema nezaposlenosti mladih i pitanju njihove zapošljivosti. Cilj je okruglog stola bio izložiti razmjere i trendove nezaposlenosti mladih Hrvatske u usporedbi sa »starim« i »novim« zemljama Europske unije, ali i onima koje se nalaze u procesu priključenja. Također se željela potaknuti diskusija o nekim pitanjima njihove zapošljivosti s aspekta politike kvota u visokom obrazovanju i njihovog odnosa prema tržišnoj potražnji, te aspekta troškova ulaza i izlaza s tržišta rada. Ekonomski institut Zagreb je organizirao okrugli stol

uz financijsku pomoć zaklade Friedrich Ebert Stiftung, a vodila ga je ravnateljica Sandra Švaljek.

Prvo izlaganje o *Nezaposlenosti mladih i izazovima zapošljavanja u Hrvatskoj* imala je Maja Vehovec, znanstveni savjetnik Ekonomskog instituta Zagreb, koja je pripremila analizu u suradnji s novakinjom Sanjom Mudrić s Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Rasprava o nezaposlenosti mladih u Hrvatskoj odnosi se na 70 000 mladih ljudi između 15 i 24 godine. Stopa njihove nezaposlenosti se blago smanjuje nakon 2000. godine, ali i dalje ostaje vrlo visoka. Ona iznosi 33,4% u 2004. godini što je točno dvostruko više u usporedbi s 15 »starih« zemalja Europske unije ili nešto manje u usporedbi sa svim zemljama Europske unije. U međunarodnoj usporedbi, pozicija Hrvatske je bolja jedino u usporedbi s ostvarenim rezultatima u Poljskoj i Slovačkoj u odnosu na kombiniranu usporedbu opće stope nezaposlenosti i stope nezaposlenosti mladih. Za uzroke nezaposlenosti mladih u Hrvatskoj ne treba optužiti rigidnost tržišta rada, jer je njena pozicija u usporedbi sa zemljama Europske unije bitno poboljšana nakon 2001. godine. Uzroke treba potražiti u strukturnim neusklađenostima, jer je dugotrajna nezaposlenost mladih (ona preko godinu dana čekanja na zaposlenje) visoka u usporedbi sa zemljama Europske unije, a sličnu poziciju Hrvatska dijeli s Poljskom i Slovenijom dok je bolja u odnosu na Rumunjsku. Što se tiče same dugotrajne nezaposlenosti mladih interesantno je da Hrvatska ima čak neznatno bolju poziciju u odnosu na Italiju i Grčku iako je u tim zemljama udio mladih u ukupnoj nezaposlenosti nešto manji od onog u Hrvatskoj. Iz toga se može izvući zaključak da strukturni uzroci nezaposlenosti mladih nisu nužno samo karakteristika tranzicijskih zemalja koje doživljavaju duboke promjene u procesima restrukturiranja i institucionalnih prilagođavanja. Unutar

Hrvatske pokazuje se različita regionalna nezaposlenost mladih koja je u tri županije izrazito veća (Koprivničko-križevačka, Virovitičko-podravska i Međimurska) u usporedbi s drugim županijama. Poslodavci u Hrvatskoj su skloni zapošljavanju mladih na određeno vrijeme, što je karakteristika i europskih zemalja, ali zanemaruju nepuno radno vrijeme koje neke sjevernije zemlje Europe puno više koriste u odnosu na mediteranski krug zemalja. To sve ukazuje na određeni sličan obrazac ponašanja tržišta rada mladih u mediteranskim zemljama koji se također potvrđuje u odnosu na spol i obrazovanje. Kad je riječ o Hrvatskoj, obrazovanje mladih i duljina njihova studiranja pokazuje se bitnom odrednicom zapošljivosti mladih u Hrvatskoj.

O definiciji zapošljivosti i njenim odrednicama više je objasnio Predrag Bejaković iz Instituta za javne financije u Zagrebu. On je naglasio da je pojam zapošljivosti širi od same diplome, te je ona učinak i kvalitetnog obrazovanja i osposobljavanja, ali i drugih karakteristika kao što su različite sposobnosti koje uključuju tumačenje i kritičko ocjenjivanje podataka, sposobnost učinkovite upotrebe vremena i sposobnost timskog rada. Iako postoji više definicija zapošljivosti, sve one u sebi sadrže kvalitetu znanja i stručnosti, te posjedovanje vještina, sposobnosti i motiviranosti. Diploma stečena u obrazovanju, iako obrazovanje spada u bitnu odrednicu zapošljivosti, nije jamstvo da će se osoba sigurno i zaposliti. Poslodavci traže više od dobrog formalnog obrazovanja, te prilagođavaju svoje zahtjeve u odnosu na promjene tržišnih uvjeta. Između niske razine zapošljivosti i dugotrajne nezaposlenosti postoji uska korelacijska veza koja vodi u siromaštvo i socijalnu isključenost. Zbog toga su kontinuirano ulaganje u obrazovanje i osposobljavanje za rad ključni za povećanje razine zapošljivosti koji tek u dugom roku mogu polučiti uspješne rezultate.

U Hrvatskoj je u strukturi nezaposlenih najviše mladih s osnovnim i srednjim obrazovanjem, što znači da su stope zapošljavanja onih sa završenim visokim obrazovanjem daleko veće. Na pitanje zašto te stope nisu i više pokušali su odgovoriti autori Zdenko Babić s Ekonomskog instituta Zagreb i Vedran Šošić iz Hrvatske narodne banke u istraživanju *Upisne kvote u visokom obrazovanju i zahtjevi tržišta rada*. Oni su najprije istražili dinamiku kretanja ukupnog broja studenata i diplomiranih studenata koja je pokazala kontinuirani rast studenata, ali i kontinuirano veliki jaz između tih dviju grupa. Rast studenata se može objasniti relativno niskim oportunitetnim troškovima studiranja kao i većim izgledima na tržištu rada za zapošljavanje i višim plaćama. Prosječni rokovi studiranja su vrlo dugi (oko 7,5 godina), te veliki dio mladih predugo vremena ostaje u kohorti neaktivnih, te se niti ne pojavljuju na tržištu rada. Nakon dugog studiranja samo 40% od upisanih studenata diplomira. Takva situacija upućuje prije svega na visoku troškovnu neefikasnost sektora visokog obrazovanja, ali i na neke druge obiteljske i društvene neefikasnosti. Indeksi porasta nastavnog osoblja i studenata pokazuju veći nerazmjer između jednog i drugog porasta na štetu smanjivanja broja nastavnika na tisuću studenata. Usporedni pregled pokazuje da Hrvatska s većinom »novih« zemalja Europske unije i Rumunjskom zaostaje po broju studenata na deset tisuća stanovnika, a ispred je Češke i Bugarske. Ukoliko se uzme u obzir indeks porasta broja studenata, onda Hrvatska ima bolje rezultate jedino u usporedbi s Bugarskom. Taj zaostatak je barem dvostruko veći i s ozbiljnim naznakama daljnjeg zaostajanja. Relativno mali broj studenata koji, osim što dugo studiraju na tržištu visokog obrazovanja, suočavaju se i s različitim izgledima kad jednom pristupe tržištu rada. Analiza zanimanja pokazuje da se održava dugogodišnja praksa jednake potražnje, pa čak i povećane,

za fakultetima čiji studenti imaju nisku mogućnost zapošljavanja kao, na primjer diplomirani novinari, diplomirani politolozi ili profesori tjelesnog odgoja. Za razliku od njih postoji visoka stopa zapošljavanja diplomiranih inženjera arhitekture, magistara farmacije i diplomiranih inženjera elektrotehnike. Njihove upisne kvote u suglasju prate mogućnosti zapošljavanja na tržištu rada. Iznadprosječno upisivanje studenata na ekonomskim fakultetima ne prate kretanje stope zapošljavanja diplomiranih ekonomista, pa je za očekivati da se u budućnosti neće pokazati potreba za otvaranjem novih odjela, fakulteta ili privatnih viših škola ekonomske struke, ali će se pokazati potreba za novim zanimanjima različitih tehničkih i inženjerskih profila. Istraživanje autora Babića i Šošića je pokazalo određenu strukturnu neusklađenost između ponude u sektoru visokog obrazovanja i potražnje na tržištu rada što je u dinamici kretanja problem efikasnosti u ponudi, ali i apsorpcijske sposobnosti potražnje.

Četvrtu analizu, na primjeru tržišta rada mladih Slovenije, provela je Polona Domadenik s Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani istražujući pitanje *Da li troškovi zapošljavanja i otpuštanja ugrožavaju izgled zapošljavanja mladih u Sloveniji?*. Kvantitativni model ispitivanja usklađenosti s nepovoljnim odabirom se temeljio na anketnim podacima o zapošljavanju mladih. Rezultati su pokazali da troškovi zapošljavanja smanjuju upošljavanje i onih nezaposlenih i onih zaposlenih, ali više utječu na zapošljavanje nezaposlenih nego li na one koji su već zaposleni. Razlog treba tražiti u nesimetričnoj informaciji koju pružaju oni koji su nezaposleni zbog čega ih takav status stigmatizira u odnosu na one koji su već zaposleni. Slovenija se također suočava s visokim postotkom dugotrajne nezaposlenosti mladih koja je veća u usporedbi sa »starim« zemljama Europske unije, a pogotovo u odnosu na rezultate u SAD-u. Različiti uzroci signaliziraju ne-

povoljnu selekciju pri zapošljavanju kao što je obrazovanje, položaj na tržištu rada, dob tražitelja i uzrok nezaposlenosti (zataranje tvrtke nasuprot otkazu). Obrazovanje pruža snažan signal poslodavcu, ali je testiranje navedenog modela pokazalo diskriminaciju pri zapošljavanju koja se očituje u dva oblika. Jedan je uzrokovan samo-diskriminirajućim ponašanjem osoba koje primaju naknadu za nezaposlene (stereotip o nezaposlenoj osobi koja nije mogla naći posao odnosno nepovoljni efekt nepostojanja iskustva zaposlenja), a drugi je uzrokovan ponašanjem poslodavca koji diskriminira mlade osobe koje su zasnovale obitelj. U jednom i drugom slučaju riječ je o nepovoljnom izboru (*adverse selection*) zbog principa poznatog u mikroekonomici kao »škart« ili »proizvod s tvorničkom greškom« (*lemon*).

Nakon prezentacija razvila se međusobna diskusija i debata na osnovi iznesenih rezultata istraživanja. Ona je pokazala da je tema zanimljiva i još nedovoljno istražena zbog čega je izazvala i značajnu medijsku pozornost. Okrugli stol je bio dobro posjećen, a diskusija kvalitetna i poticajna.

Maja Vehovec

OKRUGLI STOL: DRUŠTVENA STIGMATIZACIJA ŽENA - PRIMJER ŽENSKIH REPRODUKTIVNIH PRAVA

Zagreb, 20. listopada 2005.

U organizaciji Hrvatskoga sociološkog društva i Fondacije Heinrich Böll u velikoj dvorani Hrvatskog novinarskog doma, 20. listopada 2005. održan je okrugli stol *Društvena stigmatizacija žena – primjer ženskih reproduktivnih prava*. Nakon uvodnih riječi organizatora, izlaganje *Stigma ili*

poštovanje – reproduktivni status žena u Hrvatskoj održala je Branka Galić. Najvažniji uvjet za postignuće ženskih reproduktivnih prava jest rodna društvena jednakost. Razne forme seksizma utječu na stvaranje strukturalnih prepreka društvenim resursima nužnih za racionalno reproduktivno odlučivanje. Rezultat toga je društveno ograničavanje i(li) društvena stigmatizacija žena da donose i primjenjuju odluke o reprodukciji. Goran Goldberger je u izlaganju *Stavovi hrvatskih građana o pobačaju* podatke o stavovima ispitanika o zakonskom reguliranju pobačaja u Hrvatskoj ukrštao s religijskom identifikacijom i praksom te sociodemografskim obilježjima ispitanika. Andrea Feldman i Hrvoje Jurić prezentirali su studiju slučaja *Utjecaj Katoličke crkve u Hrvatskoj na politiku reproduktivnih i seksualnih prava i zdravlja*. Jurić je izložio temeljne karakteristike javnoga djelovanja Katoličke crkve u Hrvatskoj i njezin načelni stav prema pitanjima reproduktivnih i seksualnih prava i zdravlja, analizirao pravne i političke, religijske i etičke aspekte ove problematike. *Ženska reproduktivna prava: od potpunog negiranja do zagovaranja egoistične individualne slobode*, naziv je izlaganja Davora Topolčića, koji se zbog zbunjujuće prijepornosti između potpunog negiranja ženskih reproduktivnih prava i zagovaranja egoistične reproduktivne slobode, zalagao za sužavanje fokusa rasprave tako da se odvojeno raspravlja o pobačaju, umjetno potpomognutoj oplodnji i spolnoj edukaciji. Na taj način moguće je razvijati diferencirane pozicije glede različitih pitanja. Katarina Vidović je u izlaganju *Feministička etika reprodukcije* ukazala na dominantan odnos reproduktivne tehnologije i njezinih proponenata, odnosno, oponenata prema ženama. Izlagateljica je isticala krucijalnu ulogu žena kao korisnica medicinskih usluga te komparirala dva pristupa reproduktivnim pravima – onaj utemeljen na feminističkoj etici reprodukcije s onim koji se temelji na ideologiji ljudskih prava.